

Maitrey de Mircea Eliade

Incadrarea intr-un(o) curent/ perioada/ epoca literar(a)

Mircea Eliade este cunoscut in cultura universala ca cel mai bun specialist in istoria religiilor ori ca un mare mitolog al secolului al XX-lea, datorita studiilor si lucrarilor din domeniul religiilor, al mitologiei, simbolisticii, tehnicii si filozofiei yoga, samanismului s.a.m.d. Literatura sa este adeseori pusa in umbra, desi este la fel de diversificata si de valoroasa ca opera stiintifica. Fictiunea lui Mircea Eliade cunoaste trei etape: literatura autenticitatii (Romanul adolescentului miop, Isabel si apele diavolului, santier etc), literatura existentialista (intoarcerea din rai, Huliganii) si cea fantastica (Domnisoara Christina, Noaptea de Sanziene, volumele de nuvele Pe strada Mantuleasa, Nouasprezece trandafiri).

Romanul Maitreyi, aparut in 1933, face parte din modernismul interbelic si este expresia fascinatiei pe care India a exercitat-o asupra lui Eliade inca din adolescenta.

-Titlu. Tema. Elemente de structura si compozitie.-

Titlul reprezinta numele eroinei romanului. Tema o constituie iubirea dintre doua personaje care apartin unor lumi si mentalitati diferite (cei doi pot constitui simboluri ale antagoniei Orient-Occident).

Romanul abordeaza si alte motive: cuplul, erotica, probleme de orientalistica (vazute prin opozitie cu viata si cultura europeana), viata sexuala, simbolistica etc, toate bazate pe o traire autentica, singurul mod de cunoastere a vietii.

Maitreyi are forma unui jurnal si are la baza jurnalul real tinut de Mircea Eliade in timpul studiilor in India (intre 1928-1931), cand a primit o bursa oferita de un maharajah. Din ianuarie pana in septembrie 1930, el locuieste in casa profesorului Dasgupta (in roman, inginerul Narendra Sen), unde o cunoaste pe fiica acestuia, Maitreyi, de care se va indragosti. Romanul urmareste declansarea acestei tragice povesti de iubire, enigmatice si initiatice, care trimite la cuplurile celebre din literatura universala: Tristan si Isolda, Romeo si Julieta.

-Trasaturi specifice-

Calitatii de roman modern subiectiv i se subordoneaza forma de jurnal, ritmul de confesiune (structura cartii urmareste transformarea interioara a eroului), nararea la persoana I, subiectivitatea, anulara omniscientei si ubicuitatii, alegerea unor personaje care nu se mai inscriu intr-un tipar anume (sigur, ei reprezinta doua zone geografice, doua mentalitati, doua culturi, insa in aceasta ipostaza pot fi considerati niste simboluri), anulara sistemelor anticipative si a previzibilitatii, anulara istorismului, inspiratia citadina si mai ales exotica (prin prezentarea Indiei, complet necunoscute publicului roman la data aparitiei romanului), finalul deschis, alternarea confesiunii cu introspectia si retrospectia, spiritul analitic.

Mai presus de toate, insa, ceea ce confera statut de roman modern acestei scrieri este

autenticitatea, inteles ca marturie directa a unei experiente de viata.

Termenul de autenticitate este preluat din literatura franceza (A. Gide, M. Proust) si este valorificat la noi si de Camil Petrescu, Anton Holban, Max Blecher, Mihail Sebastian. Autenticitatea isi propune sa recupereze, in sens estetic, faptele "adevarate", existenta reala, imediata, concreta, sa transmita adevarul traiirii nefalsificate, sa reprezinte sinceritatea absoluta, spontaneitatea pura. La Camil Petrescu, de pilda, care si teoretizeaza conceptul, exista numai iluzia autenticitatii (chiar daca prezentarea razboiului din romanul Ultima noapte de dragoste, intaia noapte de razboi se bazeaza pe experienta personala a autorului; aparitia unor nume reale, a unor evenimente si a titlurilor unor opere care ii apartin in realitate, in Patul lui Procust are acelasi scop - de a mima, de a da impresia autenticitatii), pentru ca aceasta se afla, paradoxal, in contradictie cu definitia fictiunii (produs al imaginatiei).

Eliade, pe de alta parte, este convins ca "Orice se intampla in viata poate constitui un roman. si in viata nu se intampla numai omoruri, casatorii sau adultere; se intampla si ratari, entuziasme, filosofii, morti sufletesti, aventuri fantastice. Orice e viu se poate transforma in epic. Orice a fost trait sau ar putea fi trait." (M. Eliade, *santier. Roman indirect*, ed. a II-a, Buc, Ed. Rum-Irina, 1991, p. 13).

Asadar, granita dintre real si fictiune a fost stearsa, artificialul indepartat. Romanul Maitreyi prezinta o experienta reala si este, totusi, literatura. In sprijinul acestei idei, putem invoca modificarea finalului, schimbarea numelor personajelor (a pastrat numele eroinei, al lui Chabu si al servitorului Khokha) si interventiile din prezentul publicarii. "Lui M. Eliade ii este imposibil sa machieze sau sa stearga ceea ce i se pare intruchiparea adevarului si a realitatii, supremul sacrilegiu pe care poate sa il comita un scriitor fiind mistificarea autenticitatii unor experiente traite (...) Nevoia de autenticitate il determina pe romancier sa opereze doar cateva schimbari in datele furnizate cu generozitate de realitate precum numele si profesia naratorului sau adevarata identitate a inginerului Narendra Sen. (...) Asemenea modificari, in aparenta insignifiante, sunt suficiente, totusi, pentru a transforma pactul autobiografic preconizat de catre scriitor in pact romanesc. Deoarece - asa cum preconizeaza Philippe Lejeune in "Le pacte autobiographique" - identitatea dintre autor, narator si personaj nu este perfecta, imaginarul patrunde in opera, conferindu-i attribute romanesti." (Gheorghe Glodeanu, *Poetica romanului romanesc interbelic*, Buc, Ed. Balanta, 1998, pp. 229-230)

Desi perspectiva narativa apartine personajului masculin, ea are o dubla ipostaza - trecut si prezent - naratorul intervenind in text cu multiple adaugiri, comentarii, corectari ale ideilor anterioare, analize lucide.

Apropiindu-se de romanul gidean, opera lui M. Eliade propune experiente-limita si un personaj capabil sa treaca dincolo de normele morale comune, de prejudecati.

-Caracterizarea personajelor-

Dincolo de problema autenticitatii si a psihologismului, ceea ce invita la lectura este iubirea neconventionala si devastatoare, vesnic in umbra tragediei. Cei doi eroi, englezul Allan si bengaleza Matreyi, reprezinta doua continente si doua tipuri de iubire.

Portretul fizic al Maitreyiei este prezentat in primele pagini ale romanului: "Mi se parea urata - cu ochii ei prea mari si prea negri, cu buzele carnoase si rasfrante, cu sanii puternici, de fecioara bengaleza (...) I-am vazut deodata bratul intreg gol si m-a izbit culoarea pielii: mata, bruna, de un brun nemaialnit pana atunci, s-ar fi spus de lut si de ceara." Prima impresie (raportata la codul frumusetii europene) se va modifica pe parcurs - in casa inginerului "Maitreyi mi s-a parut atunci mult mai frumoasa, in sari de culoarea ceaiului palid (...) O priveam cu oarecare curiozitate, caci nu izbuteam sa inteleg ce taina ascunde faptura aceasta in miscarile ei moi, de matase, in zambetul timid" - pentru ca mai tarziu sa constate "miracolul femeii indiene". Senzuala, tulburatoare, plina de contradictii, inteligenta, culta, Maitreyi il fascineaza si-l bulverseaza pe lucidul Allan. In fiecare zi afla lucruri noi despre ea: ca scrie versuri, ca citeste foarte mult, ca sustine conferinte pe teme filozofice, avandu-l drept guru pe insusi Rabi Thakkur (Tagore). Misterul care o inconjoara isi afla raspunsul in traditia lumii in care traieste. Conform religiei pe care o slujeste, Maitreyi isi asteapta trimisul din cer, pentru ca iubirea nu exista pentru femeia Indiei in afara religiozitatii.

Timida, sovaitoare la inceput, ea intelege treptat ca strainul intrat pe neasteptate in viata ei va avea un rol esential in desavarsirea sa spirituala. Pentru a avea o certitudine, ea provoaca destinul prin jocul cu volumele din biblioteca - mainile lor se opresc pe *Tales of the unexpected*, intarindu-i banuielile, dar anticipand si finalul. Iubirea, inceputa cu gesturile de tandrete ale atingerii picioarelor, se dezvolta si evolueaza vertiginos, culminand cu logodna de la Lacuri, unde asistam la o casatorie simbolica in fata Cerului si a Pamantului, cele doua axe ale existentei. Prin statutul ei, Maitreyi este o sacrificata pe altarul iubirii - infruntand prejudecatile familiei si ale castei din care face parte, ea este credincioasa doar iubirii sale, pentru care va comite gestul final: daruindu-se vanzatorului de fructe, ea spera sa fie izgonita, pentru a-l regasi pe Allan si, impreuna, sa continue drumul initiatic al iubirii (veritabila cale de cunoastere a adevarului absolut). Ea este convinsa ca daca in aceasta realitate nu pot fi impreuna, desavarsirea lor spirituala se va realiza dincolo de moarte: "Adio, Allan... (...) In viata viitoare ne vom intalni iar. (...) Ai sa ma recunosti atunci? Ai sa ma astepti? Asteapta-ma, Allan, nu ma uita. Eu te astept. Altul nu se va mai atinge de mine..."

De cealalta parte, Allan, tipul occidentalului, detasat, sceptic, pragmatic, intelectual, isi traieste viata cu frivolitate, bucurandu-se de placerile efemere. Intalnirea cu Maitreyi ii zdruncina convingerile, iar iubirea se va declansa cu repeziciune. Daca la prima vedere are impresia ca este doar un capriciu pentru Maitreyi, farmecul ei "barbar", inteligenta, profunzimea ei il vor cuceri, chiar daca el nu va ajunge niciodata sa o inteleaga (un exemplu in acest sens este discutia lor despre iubire, cand Maitreyi ii vorbeste despre iubirea pentru un arbore - reprezentare a Cosmosului, suprema creatie a zeilor in mitologia hindusa - lucru pe care Allan il interpreteaza ca pe o copilarie si este chiar amuzat de idee). Nu poate sa o inteleaga pentru ca nu-si poate depasi propriile prejudecati. El ramane pana la sfarsit un sceptic si chiar se mandreste cu luciditatea sa: "Ma tulbura, ma fascineaza, dar nu sunt indragostit."

Ma amuz numai." Nunta mistica de la Lacuri, precum si promisiunea Maitreyiei de reintalnire in alta viata (dupa ce sunt brutal despartiti) nu-i schimba perceptia despre viata si iubire, el stagnand in aceeaasi incertitudine pe care a rnanifestat-o de-a lungul relatiei: "De ce ma implora s-o uit, ca s-o intalnesc intr-o viata viitoare? Ce-mi pasa mie de viata viitoare si de toti zeii ei?..." Dupa izgonirea din casa inginerului Sen, va rataci fara tinta pe pamantul Indiei, incercand sa se vindece, prin suferinta, de patima. Cand afla de gestul Maitreyiei, are o revelatie - "Simt ca a facut asta pentru mine", dar momentul se suspenda brusc si el cade din nou in incertitudinea, in indoiala din care se nascuse iubirea sa: "...si daca n-a fost decat o pacaleala a dragostei mele? De ce sa cred? De unde stiu? As vrea sa privesc ochii Maitreyei."

-Stil. Limbaj.-

Aplecarea spre introspectie este completata de o tenta lirica in prezentarea delicatelor gesturi de iubire sau in descrieri. Lexicul este bogat in termeni si simboluri din mistica hindusa: sari, sahib, pandit, baba, pan, mantra, karma, ashram, mathe, kirta, dhoti, huka etc. Stilul, in prelungirea notiunii de autenticitate, evita spectaculosul, calofilia, preferand naturalul, firescul exprimarii. "Intelectualizarea conflictului epic, descoperirea Indiei cu arhetipurile ei culturale si confruntarea acestui univers cu traditiile si mentalitatile europene, introducerea elementelor de senzualitate in roman, elaborarea unei mitologii a seductiei sunt doar cateva din elementele novatoare ale unui roman substantial, viabil si azi." (Gheorghe Glodeanu, op. cit., p. 231)